

Matarengi - Posten

Medlemsblad No 29

Dec månad år 2022

Matarengi Forskarförening

Se 957 31 Övertorneå

info@matarengi.org

I redaktionen: Ann-Kristin Sundelin, Vega Kihlström och Marita Mattsson Barsk

Övertorneå

Bildarkivet, Nordkalottbiblioteket

Ordföranden har ordet

I sommar har Matarengi Forskarförening haft öppet hus under Matarengi marknad och arrangerat jubiléet Keksi 400 år i Korva (tidigare Torakankorva). Båda aktiviteterna lockade en hel del besökare och var lyckade. Om firandet av Keksi 400 år finns notiser och foton på vår hemsida <https://matarengi.org/>. Under hösten har vi fortsatt med forskarträffar på torsdagskvällar som tidigare. Närvaron har varit förhållandevis hög.

Ombyggnad, anpassning och uppfräschning av lokaler har ägt rum på NKFC (Nordkalottens Kultur- och Forskningscentrum), under sommaren och delar av hösten. Namnbyte har skett och man har återtagit namnet Nordkalottbiblioteket <https://nordkalottbiblioteket.se/sv/>. Nordkalottbiblioteket är även riksomfattande resursbibliotek för meänkieli. I lokalerna inryms numera även minoritetsspråkcentrum för meänkieli. Det är två personer som är anställda av Institutet för språk och fornminnen (Isof). Forskarsalen har byggts om till kontorsutrymmen. Vi i Matarengi Forskarförening disponerar ett kontorsrum med två arbetsplatser och utrymmen för hyllor. Dessutom har föreningen material, som används sällan, i arkivet en trappa ner. Vi har möjlighet att boka sammanträdesrummet och andra utrymmen allt efter behov, vilket vi bl.a. gör varje torsdag när vi har våra träffar. Det går även att anordna föreläsningar för upp till ca 25-30 deltagare i lokalen.

Till vårvintern planerar vi anordna Släktforskningens dag med Öppet hus lördagen den 11 eller 18 mars. Temat under dagen blir Soldater i bygden och deras liv. Tanken är att vi kommer att ordna en skärmutställning med uppgifter om några soldater, deras liv och familjer från 1600-talet och fram till 1800-talets början. Vi återkommer om datum och program senare och annonsering kommer att ske i Övertorneå-Nytt.

Julen närmar sig och dagarna blir kortare. Adventsstjärnor och stakar har tänts, utegranar och slingor har lyst upp i mörkret. Vi försöker skapa julstämning med värme, barnen väntar förväntansfullt på julen och vi ser fram mot en fridfull jul. Men så är inte fallet i alla länder i vår närhet. Jag tänker på det fasansfulla, barbariska krig som pågår i Ukraina. Årets jul för ukrainarna blir extra mörk och kall. Rysk beskjutning mot Ukrainas energiförsörjning har resulterat i att miljontals ukrainare saknar vatten, värme och el. Det är ren terror mot civilbefolkningen. De tappra ukrainarna går en besvärlig vinter till mötes och behöver allt stöd som kan tänkas. Det är bara att hoppas, att den enväldige tyrannen Putin kommer till insikt om vilket lidande hans agerande medför för ukrainarna och att han avstår från attacker mot civila mål.

I detta decembernummer av Matarengi Posten kan ni ta del av intressanta berättelser av åldermannen Ove Taavo i Juoksengi och en artikel postumt om Historien om Ylinenjoki inom Övertorneå kommun av hädangågne Per Vanhaniemi.

Jag vill framföra ett stort tack till er alla som under året lämnat ert stöd till vår verksamhet. Ett speciellt tack till er som bidragit med artiklar till Matarengi Posten och till redaktörerna som sammanställt tidningen. Om ni läsare har artiklar eller notiser som ni vill publicera i Matarengi Posten så är ni alltid välkomna att skicka era bidrag till någon av redaktörerna eller till mig.

Med tillönskan om God Jul och Gott Nytt År!

Thomas Wahlberg
Ordförande

Information

Vi startar våra forskarkvällar efter juluppehållet torsdagen 12 januari kl 17.30 2023 på Nordkalottbiblioteket i Övertorneå. Även nybörjare är välkomna och kommer att få handledning av erfaren cirkelledare.

Styrelsen för Matarengi Forskarförening

Ordförande: Thomas Wahlberg

1:e vice ordförande: Tomas Simu

2:e vice ordförande: Vega Kihlström

Styrelseledamot/kassör: Bror-Erland Härmä

Styrelseledamot/sekreterare: Ann-Kristin Sundelin

Ersättare: Ingrid Fryksell, Monica Simu, Åke Ersson och Sture Mäkitaavola

Medlemsavgift för 2023

I februari kommer ni att få påminnelse om inbetalning av medlemsavgift och kallelse till årsmöte 2023. Besök vår hemsida <https://matarengi.org>. Som medlem får du tillgång till Erik Wahlbergs släktforskning på hemsidan <https://erikwahlberg.se>. Medlemsavgiften inbetalas till bankgiro 5715-0831, 150 kr/medlem, 200 kr/familj, från utlandet/ulkomailta/abroad BIC SWEDESS, IBAN SE 42 8000 0826 4498 3256 5965. Uppge alltid namn och aktuell e-postadress vid betalning.

Norrländska Släktforskarhelgen 27-28 maj 2023

Till styrelsen och alla medlemmar i er förening

Vi i Älvsbyns forskarförening har tagit initiativ till något som känns stort, spännande och jätteroligt: I slutet på maj nästa år arrangerar vi

NORRLÄNDSKA SLÄKTFORSKARHELGEN

Det sker närmare bestämt den 27-28 maj 2023 och vi kommer att hålla till i Älvsbyns Folkhögskola.

Norrländska Släktforskarhelgen är en mässa som vänder sig till alla som släktforskar på släkter i norra Sverige och alla som är intresserade av norrländsk bygdehistoria. Det blir intressanta föreläsningar i två dagar, till exempel så kommer Peter Sjölund att föreläsa om ämnet *Att släktforska med DNA när "alla är släkt med alla"*. Arkiv Digital kommer också att närvara och någon från dem kommer att föreläsa om nyheter i deras utbud. En annan intressant föreläsning handlar om *Vittra och andra väsen i norrländsk folketro*. Det är Laila Eliasson som berättar om det i ord och visor. Mona Bergman från Riksarkivet i Härnösand föreläser under rubriken *Om din ana hamnade i kläm med rättvisan*. Det handlar om hur man forskar i fängelsedokument och kriminalvårdsjournaler. Detta är bara några exempel på de intressanta föreläsningar som vi erbjuder under släktforskarhelgen. Alla föreläsare (utom möjligen personen från Arkiv Digital) har koppling till norra Sverige och innehållet i alla föreläsningar kommer att på olika sätt handla om Norrland.

Historien om Ylinenjoki inom Övertorneå kommun

Ylinenjoki eller Isojoki kallas så, beroende på från vilket håll man ser på vattendraget. I allmänhet kallas bäcken för Ylinenjoki från Soukolojärvi till Saha och för Isojoki från Saha till Alanen-Ylinenjärvi. Det har också flera delnamn. Om man börjar från Soukolojärvi, heter det som följer: Selet närmast Soukolojärvi heter Kemiläisensuanto. Sedan kallas de olika ställena i tur och ordning – Auainkivi, Vikevinreikä, Juonsuu, Sompasenkoski med Pitkäsuanto, Pahkurainen, Kaatokoskensuanto, Kaatokoski, Saarikoski, Koiraniemensuanto, Vääräkkä, Sahansuanto, Sahankoski. Sedan kommer forsarna: Sahankoski och Polat. Efter Polat kommer Polansuanto, Kuuperinkari, Ruuhisuanto, Kurkkio, Viitavaaransuanto, Pitkåkoski, Huivisuanto, Huivikoski, Våhåsuanto och avslutas vid Ylinenjårvidadammen med Suukoski.

Det rinnande vattnet har anvånts våldigt långe, i hundratals eller kanske tusentals år, för olika behov. Fårst har det anvånts som transportmedel och för att gödsla utångar. Senare, när människorna bosatte sig efter ån, transporterade de sina avlidna efter ån, antingen på flottar eller med båt. När tjårbråningen kom till, fraktades tjårtunnorna på flottar långs ån till uppkåparna. Sedan tillkom flottning i åarna, se artikeln om flottningen. (Matarengi Posten nr 28)

Det rinnande vattnet var förutom håsten den enda anvåndbara kraften innan ångmaskinen, förbråningsmotorn och elektriciteten togs i bruk. Såvål kvarnar som sågverk har drivits med vattenkraft från Ylinenjoki. Den stårsa och långvarigaste enskilda anvåndningen av vattenkraften skedde under Saha-epoken.

Sågen startades i liten skala med ett ramverk som drevs med vattenhjul. På vintern kårdes timret med håst fram till sågen för att sågas under vårfloden. Sågens stora problem var den ringa tillgången på vattenkraft. Vattnet råkkte bara till för sågning på våren och håsten, ibland om det regnade mycket, åven på sommaren. Mycket kraft hade kunnat lagras i sjån Ylinenjårvå med en damm. Problem med fördåmning var dock helt oåverstigligt – bara en vattenhåjning på en halv till en meter skulle ha drånkt all mark som på den tiden anvåndes för nåtproduktion.

Når sågen fick tillstånd för utbyggnad år 1825, byggdes en damm mellan nuvarande bron och korsningen Isojoki-Neitijoki. Tack vare dammen kunde man nu gå åver från vattenhjulsdrift till turbindrif. Man fick åckså tillstånd för utåkning till fyra ramar. Fortfarande var vattenkraften otillråkkelig, varför alla fyra ramarna inte byggdes.

Betråffande den epoken som varade till omkring år 1930 finns en redogårelse utskrivn från bandupptagning på kassett, dår Per Vanhaniemi intervjuar Bror Muotka 1996 02 26. (Matarengi Posten nr 24)

Ett sågverk har åckså funnits i Kannusjoki mellan Kannusjårvå och Neitijoki. Detta sågverk drevs av Johan Eriksson Sturk, fårst som cirkelsågverk och senare med ramsåg, sedan han kåpt ett ramverk av Johan Rova. Strax ovanför sågverket fanns det en kvarn. Av en kvarn i sjålva Isojoki finns det låmningar i Kaatokoski med kvarnstuga. En annan kvarn har funnits i Sahakoski. Den fjårde kvarnen har funnits i Vikevåjoki ovanför Ylinenjårvå. Det sågs att det tidigare har funnits en kvarn nedanför denna. Det har åckså funnits en s.k. lånkvårn i en båk som heter Kivioja, som kommer från Kivijårvå och faller ut i Vikevåjoki.

Under första världskriget var det ont om mat och allt i hushållet köptes på ransoneringskort, staten tog böndernas kornskördar i beslag för att sedan fördelas med hjälp av korten till befolkningen. Bönderna gömde dock undan en del av skörden som de sedan malde i dessa lönnkvarnar. Mjölet kunde då säljas svart eller användas som betalningsmedel åt arbetarna. Det har säkert funnits flera sådana lönnkvarnar, men de visades inte öppet åt oinvidga. Det byggdes också kenttiä (kenttä sv. fält, här fäbod, fäbodvall) efter ån mellan Saha och Soukolojärvi. Ibland var det öppen vall intill kenttä-byggnaderna. Till kenttä fanns det inte heller någon väg, utan man fick längs ån frakta förnödenheter dit och mjölken därifrån. Så snart som vägen kom till förbi Soukolojärvi förlades kenttäbyggnaderna efter vägen. Då kunde man också lättare hålla kor i kenttä. En del används numera i någon utsträckning som sommarstugor.

Ylinenjärvi 1996 03 19

Per Vanhaniemi.

Ove Taavo berättar...

Ove Taavo

Foto: Ulla-Britta Järnberg

Ove Taavo är 94 år och bosatt i Juoksengi. Han har gjort anteckningar om händelser som han har varit med om. Ulla-Britta Järnberg har renskrivit hans handskrivna manuskript. Här följer några av hans berättelser.

Smedjor och snickeriverkstad i Juoksengi

Den första smedjan fanns hos smeden Adam Warpenius. Han var född 1864 i Sysmä, Tavastland, Finland och död 1904 i Juoksengi. Han var gift med Kristina Toolanen, född 1868, sömmerska och skraddare. Sonen Emil född 1899 var skomakare och sonen Otto född 1903 var skraddare. Dottern Maria född 1901 var gift med Johan August Lampinen. Warpenius hus låg intill infarten till f d skolan i Juoksengi.

Warpenius smedja

Foto: Rolf Modig

Den andra smedjan fanns hos smeden Johan Erik Lakkapää, född 1851 i Ylitornio, Finland. Familjen flyttade 1901 till Juoksengi. Smedjan låg där Levi Löpare byggde sitt hus, mellan björkarna. Sonen Levi Lakkapää var född 1886. Dottern Hilma Lakkapää, född 1882 var gift med Johan Löpare född 1876 som hade ett snickeri på tomten intill vägskalet till f d skolan i Juoksengi. Äldsta sonen var Erik Löpare och de övriga barnen var Levi, Axel, Sven, Ivar, Lennart och fyra döttrar. Yngsta sonen Lennart var född 1928. Lennart och jag var skolkamrater. På Lakkapääs tomt där Levi Löpare bodde byggde bröderna Löpare ett modernt snickeri. De tillverkade allt som går att göra av trävirke. När bröderna gick i pension revs verkstan. På tomten bor nu Levis son Rolf Löpare med fru.

Den tredje smedjan var i södra ändan av byn där Niskas garage finns idag. Den ägdes då av Johan Artur Lampinen född 1873, som kallades för "Pajan Jussa". Även Johan Arturs far var smed. Johan Artur Lampinen var gift med Ida Maria Tina, född 1882. De hade sönerna Valfrid, Albin, Alrik, Emil, Gunnar och Erik. Johan Arturs bror Isak Lampinen var tullare i Saivomuotka. En annan bror, Emil Lampinen, var tullare i Skogskärr. Hela Emils familj dog i tuberkulos utom en son och en dotter. Emils sonson Johannes blev kapten vid A8. Johan Artur började som smed vid Mäntysuo i Juoksengi och byggde sig sedan ett hus och en smedja vid nuvarande Niska. Troligen var det bymark. Vid samma tomt fanns en liten stuga där Helmer Wuolo bodde. Den sista som bodde där var sonen Elis Wuolo född 1914 som var flitig och hjälpsam men en riktig filur. Det är många kubikmeter björk som Elis har huggit åt mig under 1960-talet. Helmers hustru hette Maja och de hade en dotter som hette Sofia.

Den fjärde smedjan ägdes av smeden Gunnar Westerberg som var gift med Emmy Taavo. Emmy kom från Vanhaniemi och var dotter till tulltjänsteman Helmer Taavo från Juoksengi. Helmers bror Emil Taavo bodde på hemmanet, brodern Johannes Taavo var gränsöveruppsyningsman i Juoksengi och brodern Isak Elis Taavo for till Potila.

Westerbergs smedja

Foto: Rolf Modig

Gunnar Westerberg född 1906 flyttade från Vanhaniemi till Juoksengi på 1930-talet. Han hade flera bröder och systrar: några av dem var David, Valfrid, Henrik, Margit, Ester och Lisa. Gunnar var smedlärling hos smeden Lahti i Kukkola. Gunnar var expert på att ”kallita” liar (uppvärma, hamra, smida, göra tunnare egg och härda liar) samt alla slags metallarbeten. Han hade kunder på båda sidor om älven. Gunnars son Torsten Westerberg jobbade med sin far i smedjan och Torsten fortsatte som smed till 1975 då han avvecklade företaget och utbildade sig till ekonom. Gunnar var folkpartist och med i kommunfullmäktige samt hade andra uppdrag. Han var också ordförande och kassör i Juoksengi-Puostijärvi koncessions-sameby i flera år. Nämnda sameby slogs ihop med Pirttiniemi koncessionssameby 1975 och bildade Korju sameby.

Den femte smedjan hade Erik Emanuelsson född 1910. Han fick gå en smedsutbildning i Stockholm genom Arbetsförmedlingens försorg. När han var färdig svetsare och smed kom han hem och byggde en smedja samt utvidgade sin verkstad som han hade till pensionsåldern. Det är många gånger jag har fått svets hjälp. När Erik slutade var jag tvungen att skaffa en svets och Erik lärde mig att svetsa. Det är många som har fått hjälp av honom. Sonen Peter Emanuelsson äger numera fastigheten. Han byggde om verkstaden till affär och postanstalt med trav och tipstjänst. Numera jobbar Peter som busschaufför. Han har byggt om affären till bostadsfastighet.

Den sjätte smedjan hade Elis Tiger född 1897. Smedjan var i gång på 1960-talet. Smedjan låg söder om vägen till "Mäen Juho" (Johan Mäki). Där bor numera Ingemar Kauppi. Vid grävning av vatten- och avloppsrör i byn var Elis den som vässade järnspett, borrar med mera i sin smedja. Han var som en vaktmästare och höll till i en flyttbar arbetskur. Vid ett veckoslut när arbetet hade avstannat hade ett gäng grabbar tagit sig in i kuren och tagit nitrolit och knallhattar till sina experiment. Pojkarna kallades för Dynamit Veikko, Knall Bertil och Stubin Östen. Gossarna hade tappat en ask med knallhattar som Elis hittat och tagit hand om. Arbetskuren fanns då vid vägkorsningen till Vyöni, mittemot vår kyrka. Elis hade lagt knallasken på kaminen för att torka den och gick ut för att språka med folkskolläraren Gösta Wikström. Kaminen blev het och knallhattarna exploderade. Det var Elis räddning när Gösta hade stannat upp för en pratstund.

Det fanns även mindre ässjor som rörmokare hade. Mångsysslaren Allan Aasa född 1897 hade en ässja när han monterade rörarbeten. Hos oss monterades vattenkoppar i ladugården samt en handdriven pump. Redan på 1930-talet monterade Allan elljus till ladugården och stallet. Även en el-vattenpump installerades på 1940-talet samt en mjölkmaskin av märket Alfa Laval.

Sommaren 1939 och en vagnslast godis

Sommaren 1939 kom en handelsresande med taxi till Suups affär. Han var agent för en chokladfabrik. Jag kommer inte ihåg om det var Cloetta eller Marabou. Han berättade åt Mattias Suup, född 1912, att han under sommaren hade varit i Tyskland och när han kom hem hade han sett massor av militärer och motorfordon. Då hade han tänkt att det måste hända någonting och erbjöd Mattias att köpa choklad med mera. Mattias beställde en vagnslast med godsaker. Jag kommer ihåg när en SJ lastbil backade mot magasinet och började lasta ur. Jag hjälpte till att bära in små kartonger.

Mattias far Karl Suup, född 1885, var ängslig och klagade på sonen. Vad skulle han med så mycket godsaker? Mattias blev arg och körde bort farsan sin. Gå in och stör inte arbetet hade han sagt åt sin far. Det lossades stora och små paket. Jag minns att jag bar bland annat ett paket med läkerol.

Sommaren tog slut och det blev höst. Världskriget bröt ut. Tyskarna anföll Polen i oktober och en månad senare anföll Ryssland lilla Finland. Sverige mobiliserades av krigsmakten. Flera årsklasser kallades in. På hösten kom en infanteribataljon från I 19 som placerades vid länsgränsen. Ett kompani kom till Juoksengi. En grupp placerades i farbror Allans pörte där chefen Herder Vejedal bodde och hos oss och en sjukvårdsfurir Vilen.

Varje kompani hade en marketenterilåda. När de hörde om Suups lager med karameller tog den fort slut. Mattias gjorde en strålande affär. Fadern Karl blev överraskad av en sådan affär och sade att han aldrig hade trott att svenskarna åt så mycket gott. Sedan dess lovade han att inte lägga sig i sonen Mattias affärer.

Bagaren i Juoksengi

Elis Aasa född 1892 hade ett bageri i Juoksengi. Han hade svart hår och mustasch. Elis bodde i ett hus med två våningar som hade brutet tak. Bageriet var granne med Gunnar Taaaveniku. Elis kallades för "Sälli". Alla i hela kommunen kände till honom. Han var kanske till och med känd i hela Tornedalen. Sälli byggde själv ett hus i två våningar. Huset hade också ett brutet tak. Bageri med affärsdel och kafé på nedre botten. Övervåningens rum hyrdes ut till resande. Kaféet blev en samlingsplats för byns karlar och ungdomar.

Sällis kafé till vänster

Vykort från Juoksengi

Sälli hade en bagare som hette Gunnar Edmund Eriksson. Bagaren Eriksson född 1914 gifte sig 1943 med Linnea Lampinen född 1922. Linneas far var Johan August Lampinen född 1896 och mor var Maria Warpenius född 1901 och död 1924. Eriksson med frun Linnea, flyttade till Korpilombolo. Där startade de eget bageri med kafé. Bageriet togs sedan över på 60-talet av Linneas kusin Rune Lampinen.

Sälli hade en hantlangare, Lauri Korteniemi, som kom från finska Pello och hade körkort. Sälli hade skaffat sig en personbil av äldre modell som Lauri körde. Lauri Korteniemi kallades för "Sällin Frälle". Under kriget blev det slut på bensin och bilen avskaffades. På hösten 1939 kom kriget och militärerna till byn och det blev full rulle. I byarna kom kaféer upp som svampar ur jorden. Affärerna gick bra och folket blev nyväckta. Bio och danser ordnades på bygdegårdar och Folkets Hus.

När Sälli skulle fira sitt 50-årskalas ringde han till Sveriges eller Motala Radio och önskade att Karl Jularbo skulle spela i 30 minuter under hans 50 årsdag. Han nekades! Till kalaset hade massor av folk bjudits. Sälli hade anställt två ordningsvakter varav den ena var min kusin Evald Suup.

Niemis vattenkvarn

Niemis vattenkvarn låg vid Mälskänjuova i Armasjoki, Niemis/Luppio en bit efter vägen mot Liehittäjä. Det var en gammal kvarn som malde fint mjöl till rieska, bröd som bakades i bygden. Vi, jag och Henning Taavo, spände tidigt en vintermorgon var sin häst framför slädarna lastad med säckar med säd av korn och började resan från Juoksengi till kvarnen i Niemis. När vi kom fram på eftermiddagen tog mjölnaren emot oss och sade att långväga kunder går före. Vi lossade säckarna, som vägde 100 kilo styck, och bar dem till en hissanordning som drevs av forsande vatten och mjölnaren började mala. Det fanns ett stall för hästar samt en kammare för övernattninng och en härd för matlagning. Där övernattade vi. Det tog tid innan säden var mald. Nästa morgon när malningen var klar betalade jag och Henning och lastade kornmjölsäckarna i slädarna. Spände hästarna och åkte hemåt. Vi var hemma sent på kvällen. Resan tog drygt ett och ett halvt dygn. Det var en intressant och spännande upplevelse som jag inte har glömt efter drygt 80 år. När detta hände var jag vid 12-13 års ålder. Henning var född 1916, 12 år äldre än jag.

Sista gången när jag åkte till kvarnen var det någon gång på 1970-talet. Då beställde Emil Emanuelsson att vi skulle åka till Luppio, där de hade en modernare kvarn med skalning av kornsäden före malning som gav extra fint mjöl. Jag körde med min traktor, BM Viktor med släpvagn, som jag skaffade 1956. Emils fru hade bakat rieska av mjölet som hade malts av Karl Aasas gröpekvärn, men hon hade blivit less på det grova fibermjölet. Jag körde ett lass till Luppio. Gamla Niemis kvarnen hade brunnit ner och endast ruiner fanns kvar. Den nya kvarnen i Luppio, som var eldriven, byggdes i slutet av 1940-talet intill vägbron över Armasjoki i Luppio.

Nyodling samt ved- och timmerkörning

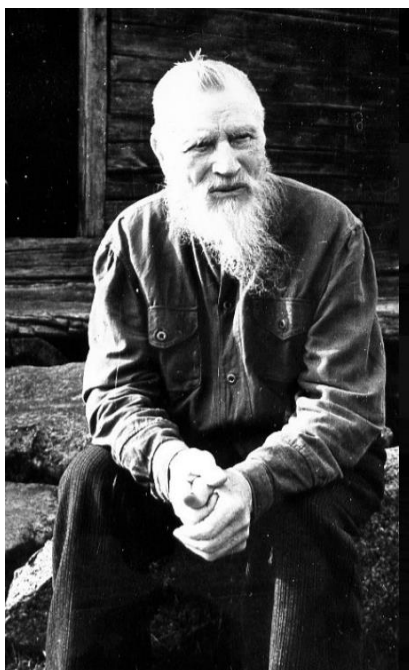
På 1950-talet åkte jag med traktor med plog till Vyöni för att göra en nyodling åt Henrik Emanuelsson och Martin och Karl Korpi i Kaivosjänkkä som ligger strax söder om Vyöni by intill Vyönijoki, som rinner från Vyönijärvi till Juovojoki. Traktorn drog en plog på hjul. På myren fanns massor med stubbar och rötter. Jag plöjde under en veckas tid. Martin och Karl betalade och som ersättning gav ”Maunun Heikki” en kviga. Från Henrik körde jag sedan till Ollinjänkkä och plöjde åt Elis Olli. Traktorn hade breddningsringar av järn med broddar. Framkomligheten var utmärkt. Jag körde sällan fast. Arbetena växlade efter årstiden.

Vintertid körde jag långved med traktorn, Ford Major. Till den hade jag timmerkälkar. Jag körde björkved hem åt grannar från deras skogar. Bertil Mörtberg och Tore Bucht bodde i norra delen av Juoksengi i Hepokangas. De hade utägor och skogsskiften väster om Svanstein mot Pyhäjärvi. Från deras skog i Lehto och Tuoruavaara körde jag björk via ”Mülläri-jänkkä”, nordväst om Pullinki, efter Rantajärvivägen vidare via Svanstein till Hepokangas.

Under vintrarna körde jag tidvis lastbil åt Birger Taavo. En vinter körde jag timmer till Karlsborg på nätterna. Birger hade Gösta Kemppainen som lastare. Han själv körde på dagarna och hämtade en ny last som jag sedan körde till Karlsborg. Timret kom med finska bilar till Pello. Finnarna fick inte köra transporter yrkesmässigt i Sverige dåför tiden. Timret lastades om till svenska lastbilar. De som körde var åkarna Elov Wiinika, Ivar Westerberg, Birger Taavo, Kalle Omark och det var två till. Lassets höjd begränsades av tvärbalkarna i dåvarande bågebron över Armasjoki intill järnvägsbron i Luppio. Ibland skalades barken av det överst liggande timmerstockarna.

Min morfar nämndeman Isak Lampinen

Isak Lampinen, född 1861, död 1960, berättade om en resa med häst till Haparanda. Det var troligen en tingsdag. Resan hade skett under sista halvan av 1800-talet med hästskjuts. På väg söderut passerades byn Vittaniemi. Det fanns en stuga i södra ändan av byn kallad Krinnun Mikko. Isak råkade se Mikko gå in i ladugården med lokor och även andra seldon passande till en oxe eller ko. Isak stannade hästen för han ville se vad som händer. Mikko kom ut med en selad behornad ko och gick med kon fram till plogen med lagom långa skaklar. När allting var klart kommer gumman ut. Hon lockade och ledde kon och de började plöja potatislandet. Kon drog och Mikko skötte plogen. Sedan fortsatte färden mot Haparanda.

Isak Lampinen

Bildarkivet

Morfar har varit nämndeman från slutet av 1800-talet till 1919. Harald Lampinen har tjänstgjort som nämndeman mellan 1920-1940. Efter hans död valdes Karl-Hugo Lampinen tills han dog 1967.

Efter Karl-Hugo Lampinens död blev jag vald till nämndeman av kommunalfullmäktige 1967 och har tjänstgjort fram till 1998 med uppehåll perioden 1992-1994, sammanlagt 28 år.

Min första resa till Tinget var 1967 tillsammans med Erik Elemalm och Harald Juntti, Neistenkangas, som kom med SJ-bussen till Suups affär och där klev jag på bussen. Den tredje mannen var Artur Bergdahl från Armasjärvi samt Gösta Johansson från Luppjo. Från Hedenäset kom Artur Vuolikainen som även var tolk. De övriga var en pensionär från Seskarö och en som bodde i Haparanda. Om jag kommer ihåg rätt så var vi totalt sju män. Det var olika domare som tjänstgjorde. En domare som tjänstgjorde länge var Irvis Scheynius. Lagmannen Hansson kom efteråt. Åklagarna var också många och en av dem var Rågnäs (Ruisniemi) som var född i Övertorneå. Även en skolkamrat från volontärskolan.

Smugglarhistorier

Smuggling av hästar från Finland

Det var en vinter i början av 1950-talet och jag hade muckat från A8 den 30 april 1950.

Smugglingen av hästar torde ha skett under hösten 1950 eller vintern 1951. Grannen hade en äng precis norr om min äng. Isen hade lagt sig över älven och snödjupet var inte så djupt att det hindrade hästar att gå över isen. Ungefär 300 meter norr om mig bodde en munvig gubbe och hans fru som hade en bror som utförde jobb mot ersättning.

En lördag kväll fick den talföre mannen till uppgift att han skulle gå till gränsöveruppsyningsmannen i byn, Set Johannes Norberg, där alla tullare brukade samlas, innan de skulle gå på patrull. Han skulle hindra tullarna att gå ut före kl 20.00. Den pratsamme mannen började med sina berättelser och vitsar om allt möjligt. Tiden gick fort. En av tullarna hade frågat honom hur många barn han hade. Jag har gjort elva barn men frun har bara fött 10 st. Det blev givetvis mycket intressant för tullarna varav en av dem hade frågat ”Med vem har du gjort den elfte med?”. Nja, hade han svarat. Frun har inte hunnit föda det ännu.

Under berättelserna hade tullarna skrattat gott åt hans berättelser. När klockan närmade sig åtta på kvällen hade den pratsamme mannen sagt att han måste hem för frun vet inte var han finns. Under tiden hade smugglarna tagit fast grannens hund, en finsk spets som skällde i tid och otid, och låst in den i härbret. De hade tagit över fem-sex hästar och lastat på Vuotilas lastbil. En häst hade slitit sig loss och sprang bort. De hade inte tid att leta efter den bortsprungna hästen utan lastade på de övriga hästarna och körde dem via Pajala till Karlgrens slakteri i Gällivare.

På söndagsmorgonen hade en annan granne hittat den bortsprungna hästen på sina ägor och tagit fast hästen och ringt till tullen. De var väl nöjda att de fick åtminstone en häst. När tullarna kom efter byvägen upptäckte de att det var fullt med hästspår på ängen bakom grannens äng. Gränsöveruppsyningsmannen Norberg var irriterad på den pratsamme mannen som hade hindrat dem med sina historier. Den där mannen – ”menehmän” lurade oss. Personer som hört den pratsamme mannens historier har sagt att det är många konster han har utövat.

Laxfiske och en uppfinningsrik man

Det var en sommar när den pratsamme mannen rodde efter lax och han brukade få napp. En gång när han rodde på älven höll tullaren Mattias Mäki ett öga på hans förehavanden. Efter ett tag rodde mannen till den finska sidan och gick i land. Han var borta en stund och fortsatte sedan att ro. Efter ett tag slutade han att ro och kom tillbaka i land. Tullaren hade sett och mött honom och frågat vad han hade gjort i Finland. Druckit kaffe blev svaret. Det blev en grundlig visitation av honom och båten. Det visade sig att ingenting var olagligt.

Jag råkade se förehavandet och tänkte att det är en hund begraven. Det stämmer inte. Mannen gick hem. Jag gömde mig och väntade och efter en stund kom han tillbaka till stranden. Jag följde honom på avstånd och såg att han tittade runt om, böjde sig ned vid båten och tog upp ett rev och drog upp en brännvinsflaska som satt fast i rev. Det var en klyftig smuggling av en uppfinningsrik man!

Smuggling av ko och ransoneringskuponger

Grannen berättar om en man som kom från Finland och erbjöd en ko till försäljning.

– Jag köper kon om ni tar den över älven och de kom överens om priset. Grannen hade frågat hur finnen skulle få kon över älven. Ta en båt och led kon i vattnet och ro mot Hepokangas, mitt emot Karpinpää. När du närmar stranden släpp lös kon så simmar den i land, blev svaret från finnen.

Grannens syster bodde i Hepokangas och de hade en hage med kor. Efter någon dag hämtade grannen kon och leder den efter vägen. På hemvägen möter han tullaren Isak Rautila som frågar varför han leder kon. Han hade tydligen anat att något var lurtt. Grannen hade svarat att kon hade smitit från fäboden i Nivanranta. Tullaren Rautila mumlade och gick iväg.

När grannen kom med kon i närheten av Mattias Suups affär hade Mattias stoppat dem.

– Vad ska du med den där kon? Sälj den du och du får ett bra pris! Slakta den och häng den i magasinet, hade Mattias sagt. Det här hände under kriget och kon räddade Mattias, för det var brist på kötransoneringskuponger. När slakten var upphängd ringde Mattias till kristidsnämndens ombud i Juoksengi. Han påminde honom om bristen på kuponger. Ombudet ville inte gå dit själv utan skickade sin fru med stämpeln.

Frun hade talat om för Mattias att hon inte är riktigt inne på hur man stämplar och bett honom att stämpla. Den gången stämplades allt möjligt! Nu räckte köttkupongerna och ombudet var nöjd.

Pandemin

Min första pandemi var i mitten av 1930-talet då scharlakansfebern bröt ut och tvingade folk till isolering. I Juoksengi blev Nikus gård, före detta farfars hem, Erik Taavo, ursprungligen från Rantajärvi Taavos. Gården kallades ”Niku” och vi blev kallade ”Nikun Errki”, ”Nikun Alfre”, ”Nikun Ove” samt Tavenniku ”Pikkuniku” och så vidare. Det var ett vanligt sätt på den tiden att beskriva vem man var.

Nikus gård blev samlingsplatsen under epidemin och folk placerades där från olika byar. Från norra delen var det mest ungdomar som blev isolerade. Min syster Ulla och jag klättrade upp på snöhögen som hade skottats upp runt huset för att behålla värmen. Vi tittade in i rummet från utsidan av fönstret och ville gärna komma in och leka med de isolerade jämnåriga barn som sprang och lekte i rummet. På den tiden hade vi en piga som blev smittad och fördd till isoleringen. Hennes rum desinficerades. Dörröppningens springor klistrades igen med en remsa så att ”gasen” inte skulle kunna komma ut.

Farsan, Alfred Taavo var vaktmästare och såg till att allt fungerade. Valfrid Wahlberg från Niskanpää skötte transporten av de sjuka som fick åka i hans lastbil.

Det var vinter och mycket snö på vägen som skottades av Kommes och Niemis pojkar som Valfrid hade med sig. Vägen skottades genom vår gård till Nikus. Wahlberg transporterade också förnödenheter med mera. Jag kommer inte ihåg när denna epidemi gick över.

Övernaturliga krafter

Drunkningsolycka

Det berättades om en gammal man som hade övernaturliga krafter. Han var från Ratasjärvi och kallades för Rován ”äijä” och levde någon gång under 1800-talet.

En gång har Wilmer Taaveniku berättat för mig om en av de många händelserna.

Det var en drunkningsolycka på finska sidan och kroppen kunde inte hittas. De anhöriga besökte gubben och ville få hjälp till att hitta den drunknade. Gubben var gammal och orkeslös. När sonen kom hem från skogen beordrade han honom att visa platsen där kroppen finns. Han hade fällt björk med yxa. Gubben manade återigen att pojken ska visa platsen men han nekade och sade att han inte hittar och sedan gick han tillbaka till skogen. När sonen kom till fällplatsen hittade han inte sin yxa trots att han letade och letade. Till sist var han tvungen att gå hem och gubben hade frågat honom varför han kom hem så tidigt. Sonen har talat om för sin far att han inte kunde hitta sin yxa som han hade lagt på stubbe. Gubben sade återigen, gå och visa var den drunknade ligger. Han beskrev platsen på nytt där sonen skulle hitta kroppen. Sonen visade platsen och kroppen hittades. När sonen kom tillbaka hade gubben sagt att yxan är kvar där du har lämnat den.

Hästar på sommarbete i skogarna

Förr hade man hästar på sommarbete i skogarna. Hästarna hämtades hem när de behövdes.

En hästägare hade letat överallt men inte hittat sin häst och behövde få hjälp.

Hästägaren for till gubben och beklagade sig att han inte hade hittat sin häst. Gubben hade sagt åt honom att han skulle gå hem så fort som möjligt och öppna grinden. När han kom hem hann han inte öppna grinden för hästen hade kommit med full fart och hoppat över staketet.

Huset som brann

En annan händelse var om ett hus som brann. Gubben hade att krupit in genom ett fönster och sedan gått ut genom ett annat fönster på den motsatta sidan. Elden hade slocknat där han hade gått.

Gräsbrand

En annan händelse som berättas handlar om en gräsbrand. Gubben hade kallats för att hjälpa till. Han tog med sig en ung pojke som skulle följa med. När han och pojken gick slocknade branden där de hade gått. Spåren efter dem såg ut som sågblad.

Blixtnedslag i Haapaniemis ladugård

Det var en sommar under 1960 talet som det åskade. Det blev strömavbrott i norra delen av Juoksengi. Blixten hade slagit ner i Haapaniemis ladugård. Vid ladugården växte stora aspar som låg vid gödselstaketet. Blixten hade farit igenom ladugården samt genom jordkabeln till bostadshuset där den försvann.

Elsäkringarna hade brunnit upp i norra transformatorn. Erik Kommes var anställd av Ekfors Kraft och han har berättat att han fick skruva i nya säkringar. När han hade provat den första säkringen så brann den på en gång. Han hade ökat storleken på den andra säkringen och den brann också. Sedan hade han tagit en tredje och den höll. Han väntade ett tag för att se om det händer något. När han hade väntat ett tag så såg han rök stiga från Haapaniemis ladugård som sedan brann helt upp. Bara cementplattan är kvar och påminner om händelsen.

I ladugården fanns två kalvar som räddades. Emil Haapaniemi har berättat att han hade fullt upp med att hålla kalvarna borta från ladugården för de ville in. De stora mjölkorna hade flyttats till sommarladugården i Mäntysuo.